

טן-דו וחינא (על זוגיות ופמיניזם)

הכל תלוי במזל, אפילו ספר תורה שבהיכל (תיקוני זוהר, תיקון סט, צט ע"ב). זוהי קביעה שיש לה משמעות "טכנית" בעולם הקבלה, אולם, יש בה גם רמז עם נופך של הומור למה שמתרחש בעולמנו. נושאים יהודיים, הגותיים והלכתיים, תלויים במזל. יש נושאים, שיביאו את הקוראים, ואף את כל הקוראים להזדהות אתם. לעומת זאת, יש נושאים, שכל הכותב עליהם שם נפשו בכפו, וללא ספק ייפגע, מימין לו, משמאל לו, או משניהם כאחד.

מעמד האישה הוא אבטיפוס לנושאים הבעיתיים האלה. גבר שיכתוב עליו עומד בפני אלטרנטיבה ברורה: אם יעז לכתוב "נגד" הרי הוא שוביניסטי או גרוע מכך, אם הוא יכתוב "בעד" הוא "פטרנליסט". למרות זאת לא אמנע מלהעיר כמה הערות על הנושא. המוקד להערותיי הוא אמרתו הקלאסית והמושמצת של ריש לקיש (יבמות ק"ח ע"ב, ובמקבילות שונות) "טב למיתב טן דו מלמיתב ארמלו" (טוב [לאישה] לשבת בצוותא מלשבת בודדה). רש"י מלמד אותנו שריש לקיש השתמש כאן במשל הדיוט, דהיינו משל עממי (כתובות עה ע"א), המתאר מציאות לא תמיד חיובית. ריש לקיש הוציא את הפתגם מהקשרו והפך אותו לכלל משפטי ולדעתי גם "פילוסופי".

חושבני שריש לקיש בא להזהיר אותנו בפני סכנה חמורה. העולם המודרני תרם רבות לשחרור האישה ולשוויון המינים. הפמיניזם, ובעקבותיו הפמיניזם הדתי, סבור שעדיין לא סיים את מלאכתו, ולפניו משימות רבות נוספות. לתהליכים חיוביים אלה, התלווה תהליך איום. הקשרים החברתיים נפרמים, המשפחה נהרסת. האדם שוחרר, אך נפל למאסר עמוק יותר: הבדידות, המסוכנת יותר לאישה מאשר לגבר. כאן נעוץ המסר של דברי ריש לקיש, המופנה הפעם אל הפמיניזם הדתי. אנו חייבים להיות שותפים במאבקי ה'בעד' וה'כנגד', נתקן כל מה שניתן לתקן, אך אל נפגע לא ישירות ולא בעקיפין, בזוגיות ובמשפחה. טוב יותר לשמור על המסורת של הטן-דו, של היחד המסורתי על בעיותיו, מאשר לדון את האדם, ובייחוד את האישה המודרניים לבדידות.

עוד הדרך ארוכה, אך עלינו לדעת להעריך את מה שעשינו. למרות ערך הענווה וההביקורת העצמית, למרות השאיפה לתיקון מתמיד, ברור לי שהחברה הציונית-דתית, יצרה זוגיות שהיא נווה במדבר האינדיבידואליסטי הפוסט-מודרני. אלה הם חיים, בהם האישה לוקחת חלק פעיל, מבלי לעזוב את המייחד אותה כרעיה וכאם. לדאבוננו, פעמים רבות מדי, חברתנו נכשלת; לדעתי, כי חלונותינו פרוצים ורוחות העולם החיצוני חודרים

לתוכנו. עלינו להיאבק נגד זאת. רוחות אלו המתבטאות באמצעי התקשורת למיניהם מעידים שלדאבוני, אין הפמיניזם הדתי יכול לקבל השראה מהעולם החיצוני בעניינים שבינו לבינה.

* * *

המבקרים את אמרתו של ריש לקיש, לא שמו לב, לכלל נוסף שחז"ל מלמדים אותנו. הבבלי בכתובות (פד ע"א) מביא בסוגייה הלכתית מסוימת את דעותיהם של ר' יוחנן ור' אלעזר, בני דורו של ריש לקיש, המנסחים עיקרון נוסף: "משום חניא [החן]". וכך מפרשו רש"י: "משום חניא - שימצאו האנשים חן בעיני הנשים ויהיו נשאות להן". 'חניא' זה יותר מחן, זה לבוא לקראת הנשים "שלא תדאגנה [הנשים] להפסיד כתובתן", במקרים בעייתיים שיכולים להתעורר.

מפרשים שונים ניסו לחבר את מושג ה'חניא', עם מושג ה'טן-דו'. אין ספק בעיני ששני העקרונות הללו מנוגדים, אך שניהם אמת, ולפיכך משלימים זה את זה. ה'חניא' הוא בדיוק המושג הסימטרי ל'טן-דו'. בטן-דו מועלה ה"אינטרס" הנשי, ב'חניא' מועלה ה"אינטרס" הגברי להתחתן. מי שאיננו רואה את שני הצדדים האלה, איננו רואה את ההלכה בשלמותה, בריבוי פניה, ובריאליזם שלה.

* * *

כפי שהבאתי לעיל, לימד אותנו רש"י, שהאמרה על 'טן-דו' היא במקורה פתגם עממי. החכמים מביאים פתגמים אחרים דומים, אך אינם מסכימים עם המציאות. ברייתא אחת קובעת אפילו בצורה אכזרית שהטן-דו כפי שהובן, דהיינו הנישואים בכל מחיר, באו לפעמים לשמש כיסוי לחיים לא-מוסריים. החכמים חושבים אחרת. 'חניא' פירושו שהגברים חייבים לעזור לאישה לממש את עצמה. אך, מיישום העיקרון בסוגיה התלמודית, לומדים אנו, שלא כל מה שנראה ריווח הוא באמת זכייה. יש לפמיניזם כר פעולה נכבד, אך אל לה לשחרר את האשה בכוח מ"מאסרה". ההצלחה בקריירה, בעסקים, בפוליטיקה, אינה יכולות לבוא במקום היחס האנושי וברכת האמהות. במקום לשאוף להיות גם היא פטרנליסטית, עליה לפתח את קולה הנשי המיוחד, קולה המטרנליסטי.